

‘Ik wilde geen heimweemoskee ontwerpen’

Interview met architect Marlies Rohmer

Jack van der Leden

Ze wordt er als een koningin onthaald en kan rekenen op kopjes thee en koekjes, wanneer ze vrijdagmiddag rond gebedstijd de moskee bezoekt. Architecte Marlies Rohmer kijkt met veel enthousiasme terug op de opdracht van stadsdeel Oost/Watergraafmeer Amsterdam om een religieus gebouw te ontwerpen. De moskee in de Amsterdamse Transvaalbuurt werd in 2009 opgeleverd.

‘Herstel, dit mag geen moskee heten, want de overheid kan dergelijke opdrachten niet geven in verband met de scheiding van kerk en staat’, legt de architecte uit. Het stadsdeel wilde het multifunctioneel centrum, met gebedsruimtes, kantoor- en cursusruimtes voor Turkse en Marokkaanse instellingen, De Verbinding noemen, maar dat vond Rohmer te laf klinken. ‘Moskeeverzamelgebouw’ vond ze veel beter: ‘Een grappige variant op bedrijfsverzamelgebouw.’

‘Ik heb genóten van de mensen uit de Turkse en Marokkaanse gemeenschap met wie ik samenwerkte.’ Ze was verrast door de joviale sfeer. ‘Mensen kijken vaak nogal op tegen architecten, maar zij niet. Ze noemden me gewoon Marlies, en dat deden ze met respect.’

Niet gemakkelijk, maar wel erg leuk, was dat ze te maken kreeg met laagopgeleide mensen uit het Marokkaanse Rifgebergte en uit Oost-Turkije. ‘Dat is soms praten met handen en voeten.’ Maar nooit zonder humor. ‘Ik maakte op een gegeven moment een foutje: de mihrab, waar de imam plaatsneemt en knielt, bleek te klein bemeten! De man kon zich daar niet tussen wurmen. Dat moest er dus weer uit. Maar zij hebben er erg om moeten lachen.’

Eigenlijk is het aan hen te danken dat het gebouw zo geworden is, luidt haar conclusie. Maar hoe groot was de rol van het stadsdeel? Ze aarzelt, want zegt het niet graag hardop, maar vervolgt: ‘Van bouwen hebben ze bij het stadsdeel weinig verstand.’ Ook de samenwerking met het projectmanagementbureau, dat het stadsdeel van bouwadvies voorzag, was niet prettig. ‘Niet echt een voorbeeld van professioneel opdrachtgeverschap, men stelde zich meer op als een boekhouder van vierkante meters en subsidies.’

Een gemiste kans vindt ze dat het gebouw geen winkels mocht hebben, terwijl dat in veel islamitische landen gebruikelijk is. ‘Het zou bevorderlijk zijn geweest voor de integratie.’ Rohmer kan zich er nog steeds over opwinden. ‘Iedereen weet toch dat Nederlanders allang de weg naar goedkope Turkse en Marokkaanse winkeltjes vinden, en ze zouden ongetwijfeld de drempel van de moskee zijn overgegaan wanneer we die winkels mochten opnemen in het plan.’ Maar vanwege een anticoncurrentiebeding met de lokale supermarkt mocht zich binnen een straal van een bepaald aantal meters geen middenstand vestigen.

Jack van der Ledenis redacteur van *Boekman*

Voor Rohmer weerspiegelt deze houding het politieke spanningsveld rondom islam: 'Iedereen lijkt bang te zijn. Ik spreek regelmatig mensen die graag een kijkje in het gebouw zouden willen nemen, maar niet goed naar binnen durven. Dan denk ik: als er winkeltjes waren geweest, zou je wel naar binnen zijn gegaan.'

Fusion-architectuur

Het ontwerpen van een religieus gebouw is iets heel anders dan het ontwerpen van een woning of een kantoor. Rohmer heeft zich voor deze opdracht uitvoerig verdiept in de verschillende culturen, zoals de vijf pijlers van de Koran. 'Ik ging met die mensen in gesprek en we bezochten andere moskeeën, tot in Turkije en Marokko aan toe.' Ze wilde nadrukkelijk recht doen aan de betreffende migrantengroepen. Ze bedacht daarvoor een mengvorm van culturen en noemde het 'fusion'. Dit begrip introduceerde Rohmer al in 2007 en werd dankzij architectuurcriticus Bernard Hulsman een vakterm. 'In de mode en de culinaire traditie is die brug allang gebouwd', legt ze uit, 'maar bij de architectuur van moskeeën zijn we blijven hangen bij de heimwee-moskee. Ik wilde iets anders laten zien dan wat migranten in hun thuisland zien. De synergieën die ik ontdekte tussen de Amsterdamse School en bijvoorbeeld de Arabische ornamenten, komen in dit gebouw samen.' Critici spreken van het eerste voorbeeld van Nederlandse moskeearchitectuur.

Kenmerkend voor geloofsgebouwen zijn de tegenstellingen tussen intimiteit en particulariteit enerzijds en openbaarheid en expressie anderzijds. 'Die paradox zie je ook terug in de architectuur van het Moskeeverzamelgebouw', zegt Rohmer. 'De buitenkant roept verwondering op en maakt nieuwsgierig naar de binnenkant.' Het markante metselwerk van de voorgevel, bestaande uit vlakken en reliëf, afgewisseld met grote en kleine vensters, symboliseert de paradoxale verhouding tussen binnen en buiten, openbaar en privé. 'Geïnspireerd door oosterse en Noord-Afrikaanse architectuur speel ik met de tegenstelling tussen lichtinval en gefilterd licht en tussen expressie en intimiteit. Eigenlijk zit het gebouw vol paradoxen.'

Het Moskeeverzamelgebouw is casco opgeleverd. In het interieur is weinig overgebleven van de ruimtelijkheid die het bezat. 'Ze doen alsof ze nog in de Rif zitten, want de closetpotten werden er direct uitgeslagen en vervangen door hurkwc's.' Rohmer vond het eigenlijk wel leuk dat de gebruikers de ruimtes zelf gingen inrichten. 'Maar als ik de vrije hand had gehad, zou ik samen met een kunstenaar een fusion-interieur hebben willen maken, iets met Koranteksten op Delfts blauwe tegels, met tapijten en gordijnen. Ik vermoed dat ik die kans nog eens ga krijgen.'

Fusion, Moskeeverzamelgebouw,
Amsterdam
Architectenbureau Marlies Rohmer

Fotograaf:
Marcel van der Burg
Ad van Denderen
Thea van den Heuvel/DAPh
Luuk Kramer

